

МИЛОСАВ БАБОВИЋ

СУТЈЕСКА У КОСТИЋЕВОЈ ДУШИ И ПЈЕСМИ

У народима богате историје, војевањем ратна попршта постају завјетна мјеста, чак светилишта. Од подвига који се на њима догодио, најчешће окупана крвљу, постају легенда, тема умјетности, национални симбол. Ширум свијета дјеца уче напамет поруку Спартанца Леонида са Термопила. Љермонтов ће у знаменитој пјесми казати:

“Не памти залуд сва Русија дан Бородина”.

А на *Бородинском Пољу* је у сутон 26. августа 1812. лежало деведесет хиљада изгинулих и рањених ратника Кутузовљеве и Наполеонове армије. Међу њима четрдесет седам француских и двадесет три руска генерала! Седамдесет генерала! Сведочанство страха окршаја.

По Уставу Израела, сваке године војници полагају заклетву на Масади, вису-тврђави у којој су побуњени синови Израилјеви поубијали своју дјецу и жене, а затим сви изгинули у боју против римских легија.

Име *Вайерло* носи више од стотину институција од Ламанша до Аустралије, гдје год Французи живе.

Тим мјестима народи иду и у походе: да саборују, вијећају, да се завјетују, да пале задушничке свијеће храбрим и славним прецима. За нас су таква бојишта *Косово*, *Чеџар*, *Вршијељка*, *Кајмакчалан*. А у савременој историји - *Суијеска*. Поход њима богати душу моћним осећањима. Сваком. Лав Толстој је на Бородину “сву ноћ плакао и писао”. А Стева Јаковљевић ће као епилог *Српској итрилоџији* написати кратку апострофу која мора узбудити сваког читаоца: “Несрећне мајке, утешите се. Међу камењем које је штитило груди и чела ваших синова, расте сада *Женџијана верна* /плава жалфија/”.

Најдирљивије сусрете сигурно доживе ратници преживели битку од које потиче слава бојишта.

Такав је сусрет мотив пјесме Душана Костића “Сутјеском”.

Сад тихо шумиш - без бомби о боку
и небо модроталасом се смије.
И стада пасу. Сву чар предубоку
у твојој скоку, твојој зелен-оку.
Сутјеско, подај вјетру да развије!

Слуди ли путник незнај, жедан, што је
застао зачас над ромором, пјеном,
шта крије густиш, шта урвине твоје
и шта одзвања са твојим именом?

Слуди ли путник старе стазе сада,
тајну што лежи у мраку мрчава,
љепоту свјежу пропланка и трава
и росу јутра скошених ливада;
слуди ли путник час кад заталаса
широка битка, пјесна од ужаса,
продре ли оком у траг славе скривене
по обалама воде плаховите?

Ја видим кровља гдје би дах пепела
и трешњу росну што се оку вине,
и травним трагом сагњила шињела
чауре мртве, разасута ребра
простирком меком тужне маховине.

Ја видим чете мртве - и сад живе
стабљиком сваком, и травком и листом,
тјемом горе, дном литице сиве,
живе гдје хукти, гдје се жаре руке,
у смјени свакој, јарболима луке -
и затрепти свака комунистом!

Сутјеско плаха, мир је лего тобом,
слегле се давне тутњаве проломне!
Поклоник тужан над Савиним гробом
ја рапортирам команданту својој -
и травом гробља љубав тихо бризга
о скором бљеску, сунцу комунизма.

Читајући стихове, реципијент запажа да се у пјесми одвија двојаки преображај: пјесниковог борца Савине Пете црногорске партизанске бригаде, и локалитета Сутјеске у бивше разбојиште.

Иза тихог тока ријеке и одсјаја ведрине небеске у њеној води бистрој, проломи се урнебес боја крајем првог стиха, изражен

еуфонијом гласова *Б* и *О*, који ономотопејски враћају слуху хуку топова и бомби.

Иза скошених ливада, росе на трави, младе трешње, ничу пепелишта, сагњили шињел, чауре зарђале, по мекој маховини - расута ребра људска! Бизаран контраст. Пјесник није радознали ходочасник, ни путник жељан да се напије бистре и ледене воде планинске ријеке. Он је преживјели ратник који над гробом подноси рапорт свом команданту Сави, једином у цијелој војсци коме није требало казивати презиме. Само Сава. Наслућује се да је рапорт био невесео, после визије трагова смрти и мртвих чета.

Пјесник је вјероватно једини који може адекватно одговорити на питање: “Шта одзвањачи именован Сутјеска”. Славног имена. Он зна шта је иза славе, зна цијену њену: хиљаде живота прекинутих у тим мрчавама и урвинама клисуре. Али, има ли слобода цијену? Има ли силе моћније од идеје кад овлада душом људском? Има ли дилеме у избору између ропског или достојанственог живота? Из ових постулата, као горија свести, настајао је подвиг масован, жртвен, угасан, али за памћење. Читалац пјесме осјећа пјесникову имплицитну мисао: има смрти бесмртне! Изгинули живе у причи, у пјесми, у сликама, у споменицима, у симфонијама. У дивљењу потомака, чак и непознатеља! Иако без гробова, многи незнани, сви су обасјани ореолом појма “борац са Сутјеске”. Њима одговара Његошев дистих:

“Да прелазе с бојнијех пољанах
у весело царство поезије”.

Костићева пјесма, као цјелина, двојачко је фигуративна: истовремено је *ајлостирофа* и *јерсонификација*. Од седам катрена и секстина, без симетричног распореда. Приметна је строфична анафора у већини строфа: “Слути ли путник” у другој, трећој и четвртој, а “Ја видим” у петој и шестој. Рима је претежно типа аб:аб, и пуна, са изузетком два завршна стиха.

Судећи по завршним стиховима две последње строфе, Костић је писао пјесму у вријеме неначете сумњом вјере у побједу идеје за коју су његови саборци храбро изгинули на обалама речице, што ће окрвављена уронити у нашу историју. Можда је том вјером био прожет и рапорт команданту Сави. Међутим, вјера се није обистинила: “Сунце комунизма” није изгрејало над Сутјеском.

Пјесма би природније и успјелије била засвођена да се завршава стихом о рапорту. Јер несагласност пјесникове вјере и животне стварности крњи утисак о њеној вредности, естетичкој. Али не и етичкој и идејној. Јер та непоколебана вјера кристалише у читаоцу мисао о моћи свељудског идеала кад се настани у људском бићу. И поготову у бићу пјесника, борацког карактера.

Milosav Babović

THE SUTJESKA IN KOSTIĆ'S SOUL AND POEM

Summary

Prof. Dr. Milosav Babović analyzed basic motive of Kostić's poem *Sutjeskom* (At Sutjeska), stimulated by some historical and literary parallels, which, taken together, show that "in nations of wealthy history, by fighting, the battle fields become votive places, even sanctuaries". Such, "most frequently washed in blood, they become legend, theme of art, national symbol". Such is the Sutjeska, in Kostić's mind and poem. To which parallels does Babović point? - To the message of Spartan Leonidas from Thermopyles; to Ljermontov's poem on Borodin's Battle, when Leo Tolstoj "wept and wrote all night long", on death of seventy generals, both French and Russian; to Waterloo, Kosovo, Čegar, Kajmakčalan; to *Serb's Trilogy* by Stevan Jakovljević.

Poet who composes poetry about glory of the Sutjeska, about tragic and deaths in its environs, is not "a curious pilgrim or travel eager to drink clear and cold water of a mountainous river. He is a surviving warrior who reports before the grave to his commander in the entire army whose last name was not necessary to say... It may be guessed that the report was cheerless, after the vision of traces of death and dead troops".

Babović believes that the poem would be "more naturally and more successfully shaped if it was ended by verse on report". Because, disharmony of poet's faith and life reality damages the impression of its value, esthetic value. But not the ethical and conceptual one. That firm faith crystallizes in reader the thought on power of omnihuman ideal when it settles in a human being. And especially in the being of a poet, of fighter's character.